

Izložba knjiga Gogolj - dvesto godina od rođenja

Nikolaj Vasiljevič Gogolj
(1809-1852)

Otac ruske realističke proze, usamljena zvezda, ili „začarano mesto” ruske književnosti? Jedno je sigurno, Gogolja nije dovoljno pročitati. Neophodno mu je verovati, prepustiti mu se i iščitavati ga.

Nikolaj Vasiljevič rođen je u Malorusiji, u spahijskoj porodici. Već u svojim školskim danima upoznaje se sa savremenom književnošću i iskazuje simpatije prema pozorištu.

Njegova odluka da ode u prestonicu, Peterburg, obeležila je njegov život – ispod maske činovnika, u njemu tinja pisac. Sa dvadeset godina objavljuje svoje prve stihove, „Italija”, zatim poemu „Hans Kjuheljgarten”, usled čijeg neuspeha se i ispoljava prava Gogoljeva priroda – užasan strah od neuspeha, razdražljivost i jeziva žeđ za književnom slavom.

Gogolj spaljuje sve primerke svoje neuspele poeme i napušta Rusiju. Ipak, ubrzo se vraća u prestonicu, donekle se prepušta činovničkom životu, da bi se nakon samo dve godine, uz pomoć prijatelja, zaposlio kao profesor istorije, najpre u Patriotskom institutu, a zatim i na Peterburškom univerzitetu.

Gogoljevo stvaralaštvo uslovno možemo podeliti na tri perioda: period romantičarske orijentacije, zatim period realističkih tendencija, te period religiozno-filozofskih traganja.

Prvi period (1829-1835) je period u kome je Gogolj doživeo neuspeh – nekoliko loših kritika povodom poeme „Hans Kjuheljgarten” i piščev beg iz Rusije, ali i ogroman uspeh – kao autor „Večeri u seocetu kraj Dikanjke”, „Mirgoroda” i „Arabeski” on postaje poznat i čitan.

Period realističkih tendencija (1835-1842) vreme je stvaranja drame „Revizor” i romana-poeme „Mrtve duše”. U tom periodu Gogolj je uglavnom živeo u inostranstvu, u dva navrata posetivši Rusiju zbog „književnih poslova”.

Period sumnji i religiozno-filozofskih traganja obuhvata poslednjih deset godina piščevog života. Od književnog nasleđa tog perioda najpoznatija su „Izabrana mesta iz prepiske sa prijateljima” i drugi tom „Mrtvih duša”, koji je Gogolj zajedno sa svojim ostalim spisima spalio u februaru 1852. godine.

U vezi sa životom i stvaralaštvom N. V. Gogolja postoji niz pitanja koja/aspekata koji intrigiraju čitaoca i tumača njegovog dela. U čemu se ogleda Gogoljev najveći značaj? Da li treba isticati njegov odnos ka neuspehu? Ili, možda, rekli bismo u najmanju ruku čudan odnos prema ženama i ženskoj lepoti? (Zanimljivo je da je prvo delo objavljeno pod piščevim imenom bio članak „Žena”, 1831. godine, u kome Gogolj ženu poredi sa poezijom.) Zašto njegovi junaci toliko pažnje posvećuju kulturi ishrane? U čemu se ogleda Gogoljeva fantastika, njegova satira i koja je svrha mnogobrojnih lirskih odstupanja u njegovim delima?

Teško onome ko se nađe u vidokrugu Gogoljevog oka. Njegovo oko sve vidi, zapaža, analizira. Od isuviše pažljivog posmatranja postaju važni isključivo detalji – pore, prljav veš.

Kod Gogolja nema normi, sve su izuzeci. Svaki detalj, svaka sitnica je važna i tajanstvena. Da li je to činovnik sa njuškom u obliku bokala ili čovek sa nepoznatim prezimenom Putuj-nećeš doputovati, ili je to oko spazilo škirpu vrata u spahijskom domu – tajna je svuda i u svemu. Ništa se ne može do kraja objasniti, a životom upravljaju apsurd i slučaj.

Gogoljeva satira se sažaljeva i podsmeva. Njegovi junaci su do detalja izgrađeni socijalno-

društveni porteti ruske svakodnevice. To su večiti ljudi, likovi-simboli, ali i konkretni istorijski tipovi, dokumenti epohe Nikolaja Drugog.

Sve umišljeno dolazi iz same realnosti. Zapravo, realnost i fantastika se čudesno i neprestano prepliću, a sklonost ka legendarno-fantastičnom razmišljanju samo je pokazatelj duhovnog zdravlja ljudi. Zato kod Gogolja veštice imaju „uobičajene“ živote, kovači lete ne bi li udovoljili svojoj dragani, san postaje realnost, a realnost gubi jasne obrise u seni Akakija Akakjeviča koji noću, po ulicama Peterburga, otima šinjele.

Možemo govoriti i o folklornom hronotipu i o hiperboličnoj poetici Gogoljevog stvaralaštva. U tom smislu Gogoljeva Rusija je čudesna, bajkovita, apsurdna zemlja.

Zanimljiv je piščev odnos ka istoriji i nacionalnom. Naime, u prošlosti je pronalazio moralno zdrave ljude, nezaražene prakticismom i lenjošću. U težnji da prošlošću išiba sadašnjost, pisao je o ranijim vekovima ukrajinske istorije, o mitovima, legendama, nacionalnim osobenostima maloruskih predela.

U potrazi za svojim književnim identitetom Gogolj je pošao od Dikanjke, ukrajinske sredine, da bi preko Mirgoroda i Nevskog prospekta, dakle prestonice, stigao i do čitave Rusije, uzvikujući na kraju svog romana-poeme: „Rusijo, kuda letiš ti?“ Njegovi književni horizonti prostrli su se od istorijskog nasleđa do vizije budućnosti. Ako je u svojim pripovetkama o životu u Ukrajini bio okrenut prošlosti, zahvaljujući peterburškom činovničkom životu (dve godine je radio kao pomoćnik u jednom od Departmana), ali i poznanstvima sa poznatim piscima (Žukovskim, Deljvigom, a kasnije i Puškinom) Gogolj dolazi do svojih vizija o budućoj Rusiji. Nažalost, budućnost Gogoljeve Rusije za nas ostaje tajna – drugi tom romana je spaljen, a treći nije ni napisan.

Zvali su ga ruskim Homerom. Hvalili su ga, ali su mu i zamerali. Kudili su njegov nezgodan karakter, izuzetnu častoljubivost, samoljublje i razdražljivost.

Ipak, iza njega ostaju „Vij“, „Nos“, „Taras Buljba“, „Šinjel“; ostaju Pljuškini, Korobočke, Čičikovi, Piskarjovi, Hljestakovi... Pa evo i danas, u godini dvestogodišnjice od njegovog rođenja snimaju se filmovi po motivima njegovih priča, održavaju se pozorišni festivali Gogolju u čast, ponovo se tumače pojedina njegova dela, periodi života, celokupno književno nasleđe.

Za četrdeset tri godine života N. V. Gogolj je iza sebe ostavio veliki broj pripovedaka, nekoliko drama, roman-poemu, kritičke članke, ali i pedagoške radove i bogatu prepisku sa prijateljima. Bavio se i glumom, jedno vreme i slikao, stvarao, ali i učestvovao u kritičkom životu tadašnje Rusije. Mnogi mu zameraju, ističući kako je lako bilo pisati o Rusiji izvan njenih granica, ali mu niko ne osporava književni kvalitet, niti istorijsku verodostojnost takvih dela kao što su „Nevski prospekt“, „Taras Buljba“, „Šinjel“, „Mrtve duše“.

Izložba knjiga Gogolj – dvesto godina od rođenja predstavlja izbor Gogoljevih dela i studija o autoru i njegovom delu, koji su dostupni nastavnicima i studentima za nastavni i obrazovni rad na Fakultetu, u raznim izdanjima (starih i više od jednog veka) i na raznim jezicima (ruski, srpski, mađarski, rusinski, slovački, češki, francuski, nemački i drugi), a zajedno sa Katalogom izložbe, ona je i svečani doprinos proslavi dvestogodišnjice autorovog rođenja kojom se Filozofski fakultet u Novom Sadu pridružuje obeležavanju ovog svetski važnog jubileja.

Melina Panaotović

